

לארץ), ואילו עשו נשאר בארץ ישראל - ניתן אולי להבין מכך שעשו יהיה מעכשיו המוחזק בארץ ישראל. לכן הוסיף יצחק "לרשתך את ארץ מגוריך אשר נתן אלקים לאברהם". ואדרבה: מכיון ש"אותן ברכות האמורות בשבילך, ממך יצא אותו הגוי ואותו הזרע המבורך", פשוט שהארץ "אשר נתן אלקים לאברהם" שייכת אך ורק ליעקב ולצאצאיו.

(ולפי זה מובן בפשטות מה שהקשו המפרשים, שלכאורה המלים "אשר נתן אלקים לאברהם" מיותרות).

ענין נוסף בברכתו של יצחק ליעקב:

בברכת "ושמתי את זרעך כעפר הארץ" מודגש ומובלט את הריבוי העצום של יוצאי חלציו של אברהם, אך לא את שייכותם והתייחסותם אליו (שנקראים על שמו). ואילו בברכת "ואעשך לגוי גדול" מודגש שכל צאצאיו של אברהם מתייחסים אליו. והוא הדין לברכת "והתברכו בזרעך": יתברכו בהם בתור "זרעך" (בני אברהם). ויצחק בירך את יעקב שגם פרט זה ב"ואעשך לגוי גדול" יתקיים אצלו. וכפי שאנו רואים, שהעם היהודי כולו נקרא "שבטי ישראל", "בני ישראל", על שמו של יעקב אבינו.

כח, ז

וישמע יעקב אל אביו ואל אמו וילך פדנה אדם

וישמע יעקב: מחובר לענין של מעלה, וירא עשו כי ברך יצחק וגו' וכי שלח אותו פדנה ארס וכי שמע יעקב אל אביו והלך פדנה ארס וכי רעות בנות כנען והלך גם הוא אל ישמעאל.

צריך ביאור:

א. מדוע מפרט את הפרטים שראה עשו, ולא אמר בקצרה "מחובר לענין שלמעלה, וירא עשו".

ב. מדוע משמיט את הפרט של "ויצו עליו לאמר לא תקח אשה מבנות כנען".

ג. לכאורה הי' לו לפרט את הפרטים שלפני "וישמע יעקב" (ש"וישמע יעקב" מחובר להם), אך לא את הפרט של "וישמע יעקב" עצמו, ובודאי לא הפרט שלאחריו "וכי רעות בנות כנען". וביותר יפלא מה שמסיים "והלך גם הוא אל ישמעאל", שהוא תוצאה של ראיית עשו.

והביאור:

בפסוק הקודם נאמר "וירא עשו כי ברך יצחק את יעקב וגו' ויצו עליו לאמר לא תקח אשה מבנות כנען", ובפסוק הבא נאמר שוב "וירא עשו כי רעות בנות

כנען בעיני יצחק אביו". ומזה שכפל הכתוב "וירא עשו" מובן שזהו בדוגמת פירוש רש"י לעיל (וירא יח, ב): "מהו וירא שני פעמים, הראשון כמשמעו, והשני לשון הבנה".

פירוש: "וירא" הראשון פירושו שעשו ראה דבר שקרה בין יצחק ליעקב, דבר שלא הי' לו השלכות לגביו. ואילו "וירא" השני פירושו שהוא בא לידי הבנה והכרה שבנות כנען רעות בעיני אביו, דבר שנוגע גם אליו והשפיע עליו ללכת אל ישמעאל.

ואין הכתוב מספתק ב"וירא" השני (שהוא הסיבה להליכתו של עשו אל ישמעאל), כי כוונתו לתרץ תמי' המתעוררת כאן: מכיון שעשו רצה להראות לכל שהוא מקיים את רצון אביו, מדוע איפוא לא הלך אף הוא לפדן ארם כדי לקחת לו אשה משם?

והמענה לתמי' זו נרמז במה שכפל הכתוב "וירא עשו" - הראשון מסביר מדוע לא הלך עשו אל פדן ארם, והשני מדוע הלך אל ישמעאל:

לדעת עשו שלח יצחק את יעקב לפדן ארם מכיון שזהו אמצעי ו"כלי" לקבלת ברכותיו של יצחק, לא מפני שרק שם ימצא לו שידוך הגון, וכפי שהכתוב מדגיש "ושלח אותו פדנה ארם גו' בברכו אותו". לכן סבר, שהליכה זו שייכת ליעקב בלבד, לא אליו. ואילו "לא תקח אשה מבנות כנען" שייך ל"וירא" השני: עשו הבין מציווי זה שבנות כנען רעות בעיני אביו, והדבר השפיע עליו ללכת אל ישמעאל.

על פי הקדמה זו מובן שרש"י הולך ומונה את הפרטים ש"וישמע יעקב" מחובר אליהם, ומשמיט את הפרט של "ויצו עליו לאמר לא תקח אשה מבנות כנען": כוונתו להדגיש בכך, שפרט זה אינו קשור ל"וישמע יעקב גו' והלך פדנה ארם" (הסיום של ה"וירא" הראשון), אלא הוא קשור ל"וירא" השני: "כי רעות בנות כנען (ולכן) והלך גם הוא אל ישמעאל".

ולכן מפרט "וכי רעות בנות כנען" אחרי "והלך פדנה ארם", כי מה ש"ויצו עליו" נכתב אצל ה"וירא" הראשון הוא מפני (שזה קרה בפועל לפני "וילך פדנה ארם", ומפני) שהדבר השפיע על יעקב ללכת לפדן ארם, אבל בנוגע לעשו הרי זה שייך ל"וירא" השני.

ורש"י מפרט גם "וכי שמע יעקב אל אביו והלך פדנה ארם וכי רעות בנות כנען וכו'" כדי לבאר שמקומו של "ויצו עליו" (המתבטא בתיבות "וכי רעות בנות כנען") הוא לאחרי וישמע יעקב גו' וילך פדנה ארם" (הוא שייך ל"וירא" השני), ומשום כך אין "וישמע יעקב" מחובר ל"ויצו עליו".

ולכן מפרט גם את הסיום "והלך גם הוא אל ישמעאל", בכדי להבהיר ש"ויצו עליו" אינו מחובר ל"וישמע יעקב גו' וילך פדנה ארם", אלא הוא חלק מ"וירא" השני, ה"וירא" שהשפיע על עשו ללכת אל ישמעאל.

טעם נוסף לכך שרש"י משמיט "ויצו עליו": לפי דעתו של עשו הלך יעקב לפדן ארם בכדי לקבל את הברכות, לא בכדי לקיים את הציווי "לא תקח אשה מבנות כנען". הרי ש"וישמע יעקב" אינו מחובר ל"ויצו עליו". וגם ענין זה הוא הקדמה ל"והלך גם הוא אל ישמעאל": עשו רצה להראות בכך שאינו גרוע מיעקב, ועוד עולה עליו, שהרי הוא משתדל לקיים את רצון אביו אף על פי שלא נצטווה על כך.

(ואף שעיקר חידושו של רש"י הוא לגבי "ויצו עליו" (שאינו מחובר לשאר הפרטים שב"וירא עשו" הראשון), מכל מקום מעתיק רש"י בדיבור המתחיל את המלים "וישמע יעקב", כדי להדגיש את תוכן ההבדל שבין הציווי "לא תקח גו'" לשאר הפרטים שב"וירא עשו" הראשון, שהוא מובדל בכך שבעיקרו הוא שייך לעשו.

ורש"י אינו מעתיק בדיבור המתחיל את המלים "ויצו גו' וירא עשו גו'" (להדגיש שזוהי ראי' שני') ואינו מרמז להן אפילו ב"וגו'", כי רש"י הביא העיקר במלים שבפנים פירושו: "וירא עשו כי ברך יצחק וגו' וכי (בוא"ו המוסיף, היינו שגם זה ראה, וכאילו כותב ומפרט "וירא כי") שלח אתו פדנה ארם ו(וירא) כי רעות בנות כנען". ואינו צריך לפרט שהראי' השני' היא מ"ויצו עליו", כי זהו פשוטו של מקרא.

(ולפי זה גם בטלה הקושיא השני' שבתחלת הביאור).

ולפי זה מובן מה שרש"י כותב "וכי שמע יעקב אל אביו" (אף שבפירושו מביא רק התחלת הענין, ומשמיט "ואל אמו"): "ואל אמו" אינו שייך ל(וירא) עשו. והביאור לאי־הליכתו של עשו לפדן ארם הוא רק שמיעת יעקב אל אביו, שעל ידי זה ברכות אביו הן כבר של יעקב.

ומה שרש"י כותב גם "והלך פדנה ארם", הוא להדגיש שהיו בזה שני ענינים:

א. שמיעה ליצחק (שלילת בנות כנען).

ב. והלך לפדן ארם. ובענין זה הדגיש רש"י לעיל (שלח) אותו פדנה ארם).